

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКЕ ГЕОГРАФІЧНЕ ТОВАРИСТВО
ВОЛИНСЬКА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

УКРАЇНА

ТА

ГЛОБАЛЬНІ ПРОЦЕСИ: ГЕОГРАФІЧНИЙ ВИМІР

ТОМ 4

Київ - 2001

УДК 910.001 (911.9+528.9 (477))

ББК 26.8(4 Укр)

У 45

Редакційна колегія:

Шищенко П.Г., докт. геогр. наук, чл.-кор. АПН України (відповідальний редактор); *Луцишин П.В.*, докт. геогр. наук (заст. відповідального редактора); *Бортник С.Ю.*, канд. геогр. наук (відповідальний секретар); *Гриневецький В.Т.*, канд. геогр. наук; *Клімчук Б.П.*, голова Волинської облдержадміністрації; *Ковальчук І.П.*, докт. геогр. наук; *Маринич О.М.*, докт. геогр. наук, чл.-кор. НАН України; *Мельник В.М.*, докт. тех. наук; *Ободовський О.Г.*, канд. геогр. наук; *Олексеюк І.Д.*, докт. хім. наук; *Олійник Я.Б.*, докт. екон. наук; *Палієнко В.П.*, докт. геогр. наук; *Пащенко В.М.*, докт. геогр. наук; *Пикалюк В.С.*, докт. мед. наук; *Руденко Л.Г.*, докт. геогр. наук, чл.-кор. НАН України; *Хільчевський В.К.*, докт. геогр. наук; *Шебс Г.І.*, докт. геогр. наук; *Цвєлих Є.М.* (секретар редколегії).

Рецензенти: Денисик Г.І. докт. геогр. наук (Вінницький педагогічний університет)

Мельник А.В., докт. геогр. наук (Львівський Національний університет ім. Івана Франка)

Друкуються за постановою

вченої ради Українського географічного товариства.

Рекомендовано до друку

вченою радою Волинського державного університету імені Лесі Українки.

ISBN 966-95774-0-3

У 45 Україна та глобальні процеси: географічний вимір: 36. наук. праць.

В 4-х т. - Київ: Вид-во географічної літератури "Обрії", 2001 - Т. 4. - 150 с.

У збірнику наукових праць розглядаються питання глобальних процесів та ролі і місця в них України, які були висвітлені на VIII з'їзді Українського географічного товариства. Зокрема, розкрито суть та структуру глобальних процесів у природній, демографічній, виробничій сфері та сфері послуг. Детально висвітлюються досягнення географічної науки в суспільній і фізичній географії, геоекології, гідрології, метеорології, краєзнавстві, картографії, геоінформаційних системах та географічній освіті.

Для географів, екологів, економістів і всіх тих, кого цікавлять питання глобальних процесів та місця і ролі в них України.

© Українське географічне товариство, 2001

© ВГЛ "Обрії", 2001

ЗМІСТ

Арістов М.В. ПОХІДНІ КАРТИ ЛІНЕАМЕНТІВ ТА ЇХ ІНТЕРПРЕТАЦІЯ	5
Білецький М. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СФЕРИ ПОСЛУГ РЕГІОНУ	12
Гамкало З. Г. РУХОМІ ФОРМИ Fe, Mn, Ni, Cu У СІРОМУ ЛІСОВОМУ ҐРУНТІ ПАСОВИЩНОЇ ЕКОСИСТЕМИ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД УДОБРЕННЯ	16
Герасимчук З.В. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	21
Грицевич В. МАТЕМАТИЧНА ГЕОГРАФІЯ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ	27
Гудзеляк І. СУЧАСНІ ПРОЦЕСИ ПРИРОДНОГО ВІДТВОРЕННЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	29
Жадан В.І., О.О.Кисельова, Т.І.Слоньова. ДО ГЕОГРАФІЧНОГО ВИВЧЕННЯ ЛУТАНЩИНИ	31
Іванов Є. ЛАНДШАФТНО-ГЕОХІМІЧНА ОЦІНКА ГЕОКОМПЛЕКСІВ В УМОВАХ ВПЛИВУ ГІРНИЧОВИДОБУВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	35
Іванов Є. ЛАНДШАФТОЗНАВЧО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В РАЙОНІ СТЕБНИЦЬКОГО ДГХП "ПОЛІМІНЕРАЛ"	41
Ковальчук І., Михнович А. СПЕЦИФІКА ГЕОІНФОРМАЦІЙНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ ПАВОДКІВ	45
Кривульченко А.І. ТИПИ ВЕРТИКАЛЬНОГО РОЗПОДІЛУ СОЛЕЙ У ҐРУНТО-ПІДҐРУНТІ СУХОСТЕПОВОЇ ЗОНИ УКРАЇНИ	49
Кузик Ст. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА МАКРОРЕГІОНАЛІЗАЦІЯ ЄВРОПИ	54
Куценко М.В. ІНЖЕНЕРНО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСНОВИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ	58
Лаврук М.М. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕТНОГЕОГРАФІЧНОГО РАЙОНУ ГУЦУЛЬЩИНИ	63
Левада О., Молодиченко В. СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ МЕЛІОРАТИВНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ	67
Мариняк Я. НАУКОВІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ	70
Мельник І.Г. РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РИНКІВ ПРАЦІ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ МІСТ ЛУТАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	74
Михайлюк В.І. АЛЮВІАЛЬНІ ЗЛИТОЗЕМІ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я	78
Непша О. КОРОТКОЧАСНИЙ МІСЬКИЙ ВІДПОЧИНОК, ЯК СКЛАДОВА РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ	84
Оленіч І. З ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ ГІС-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ ПРИРОДООХОРОННИМИ ТЕРИТОРІЯМИ	87
Пенюк С. РОЗВИТОК АГРОГОСПОДАРСТВА В ПІВДЕННО-СХІДНОМУ РЕГІОНІ ПОЛЬЩІ	90
Перхач О. СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ ЛЮДЕЙ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВЩИНИ)	93
Пивовар О., Грицевич В. НАЦІОНАЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЦЕНТРОГРАФІЧНОГО АНАЛІЗУ	95
Питуляк Микола. ОСНОВНІ ЕТАПИ ГОСПОДАРСЬКОГО ОСВОЄННЯ ЛАНДШАФТІВ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ	99
Питуляк Мирослава. ЛАНДШАФТОЗНАВЧО-РЕКРЕАЦІЙНЕ РАЙОНУВАННЯ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ	102
Поставська Н.І. ДЕЯКІ АСПЕКТИ НОВОГО ГЕОГРАФІЧНОГО МИСЛЕННЯ В КУРСІ «ГЕОГРАФІЯ РІДНОГО КРАЮ»	106
Ровенчак І. ГЕОКУЛЬТУРНЕ (ЦИВІЛІЗАЦІЙНЕ) ПОЛОЖЕННЯ УКРАЇНИ НА ЗЛАМІ ТИСЯЧОЛІТЬ	107
Сенчина Б.В. АРКТО-АЛЬПІЙСЬКИЙ ЕЛЕМЕНТ ФЛОРИ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ ТА ЇЇ ОХОРОНА	109
Сіренко О.А. ПАЛЕОЛАНДШАФТНІ УМОВИ ПРИДНІПРОВСЬКОЇ НИЗОВИНИ В РАНЬОМУ ТА СЕРЕДНЬОМУ ПЛІОЦЕНІ	113
Скабара Р. М. РОЛЬ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У БОРОТБІ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ	117

КОРОТКОЧАСНИЙ ПРИМІСЬКИЙ ВІДПОЧИНОК, ЯК СКЛАДОВА РЕКРЕАЦІЙНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ

В період становлення державності практично всі сфери людської діяльності в широкій структурі галузей народного господарства не застраховані від тиску несприятливих ситуацій, явищ, як то: загроза безробіття, низька заробітна платня, кризи, нестача робочих місць, екологія тощо. Все це накладає на людину великі морально-психологічні навантаження, які в свою чергу впливають на стан здоров'я, працездатність, і взагалі, зменшують якість діяльності. Ця проблема носить досить гострий характер і на нашу думку одним із шляхів її часткового вирішення може бути, науково обгрунтована організація відпочинку. Організація відпочинку на самперед враховує загальну систему рекреаційного природокористування регіону, міста, села.

Місто разом з передмістям являють собою просторову систему, цілісність якої проявляється в різних сферах діяльності суспільства, в тому числі і рекреаційної. Не дивлячись на цю цілісність, зовнішні кордони приміської зони не визначені. Б.Б. Родоман /1971/ пропонує вважати приміською зоною таку територію, яка доступна для відвідування більшості жителів міста в вихідні дні.

На території Запорізької області розташовано 14 міст. Згідно Державних будівельних норм 360-92 /1993/ міста області за кількістю населення можна розподілити таким чином: значні - 1 /Запоріжжя/, середні - 2 /Мелітополь, Бердянськ/, малі - 11 /Токмак, Дніпрорудне, Енергодар, Василівка, Оріхів, Вільнянськ, Гуляйполе, Кам'янка-Дніпровська, Пологи, Приморськ, Молочанськ/.

В межах приміських зон міст області на основі природних об'єктів формуються приміські територіально-рекреаційні системи /ПТРС/, які характеризуються тим, що в основі їх формування лежать цикли короткочасного відпочинку чи відпочинку вихідного дня.

У міських поселеннях з надмірним скупченням населення діє ціла низка факторів, що викликають підвищені вимоги до короткочасного відпочинку в приміських зонах. Ідеальні умови для виконання цих вимог створюються за рахунок:

- природних умов і ресурсів, їх рекреаційної якості, різноманітності та ареалу розповсюдження;
- розміщення населення відносно ресурсів, його споживчий потенціал;
- стан освоєння рекреаційних ресурсів і розвитку транспортної сітки, наявності рекреаційних центрів обслуговування.

В залежності від транспортної доступності приміських рекреаційних територій, а також форм та видів рекреаційних занять можна виділити:

1. Території щоденного відвідування, які включають в себе ділянки, що прилягають до міста приміського короткочасного відпочинку, парки на межі міста, лісопарки, гідропарки і лугопарки зеленої зони, об'єкти спортивного та культурно-масового значення. Максимальні витрати на пересування до них відпочиваючих не повинні перевищувати 30 хвилин.

2. Території щотижневого відвідування, які включають в себе об'єкти приміського короткочасного відпочинку з зупинкою на ніч та без, приміського

туризму, пляжні комплекси, мисливські та рибальські бази, садово-городні товариства, сформовані центри дачного відпочинку і т.п. Максимальні витрати часу на пересування відпочиваючих повинні складати 1 годину.

Що стосується позаміського відпочинку кінця тижня, то "піки" сезонних, тижневих, добових показників ростуть по мірі віддалення від міського сельбища. Для найбільше віддалених територій характерна наявність різкого спаду кількості відпочиваючих. Території, що розташовані на "межі міста", характеризуються стабільно високими навантаженнями відпочиваючих в сезон "лік" і їх більш плавним спадом в перехідні сезони і зимою. Найбільш стабільні навантаження характерні для приміських лісопаркових територій.

В залежності від вікового складу на територіях, що розташовані на "межі міста", відпочивають люди середнього, старшого і похилого віку. По мірі віддалення від сельбища відбувається "омолодження" складу відпочиваючих, яке пов'язане зі збільшенням питомої ваги активних спортивних занять в загальному балансі рекреаційної діяльності /РД/. Крім вікових інтересів, в РД проявляється також сімейно-груповий характер відпочинку кінця тижня.

Короткочасний відпочинок, на території, що досліджується, являється найбільш масовим, доступним міському населенню та ефективним в оздоровчому відношенні, тому його питома вага постійно зростає. При організації короткочасного відпочинку повинні вирішуватись наступні задачі: необхідно розробити прогресивні форми відпочинку, що відповідають новій соціальній структурі суспільства, створити оптимальні умови для оздоровчого відпочинку всіх вікових груп населення міст.

Значна частина рекреаційних утворень для приміського відпочинку розміщується в зелених поясах, які є одним із засобів, що обмежують зростання значних міст та безпосередньо впливає на ландшафтний вигляд приміської зони. Основними структурними елементами зеленого поясу, що використовується для короткочасного відпочинку, являються лісопарки, лугопарки і гідропарки. На базі природних компонентів /лісових масивів, лук та водних об'єктів/ з визначеною кількістю обслуговуючих споруд та мінімальним благоустроєм, не порушуючи природний ландшафт, забезпечується масовий та індивідуальний, періодичний та епізодичний відпочинок населення міст Запорізького краю.

Територія Запорізької області має великий природний рекреаційний потенціал в тому числі і приміські зони міст.

Наявність родючих ґрунтів обумовила розвиток на території області садово-городніх товариств, які є влітку "другими оселями" жителів міст. Садово-городні товариства є найбільш вигідним видом "другої оселі" сезонного функціонування в них агорекреаційної діяльності городян, яка пов'язана з обробкою землі та доглядом за сільськогосподарськими тваринами і мають поряд з економічним і рекреаційно-оздоровче значення.

Садово-городні товариства дозволяють вирішувати наступні завдання:

- раціонально використовувати вільний час городян в кінці тижня / до 4/5 його обсягу/;
- будувати споруди малої вартості;
- ефективно використовувати землі, розташовані поблизу міст;
- здійснювати оздоровлення мешканців міст.

Більшість видів короткочасної рекреаційної діяльності населення міст області пов'язано з використанням водних ресурсів. На внутрішніх водоймах та водотоках приміських зон міст формуються ППРС водних об'єктів, які відрізняються від інших класів рекреаційних систем - приморських, гірсько-туристських та інших. При цьому в складі ППРС водних об'єктів виділяють ППРС озерно-річкового типу та водосховищ. В порівнянні з приморськими ППРС в рекреаційних комплексах на внутрішніх водоймах реалізується більш широкий набір рекреаційних занять і відповідно більш різноманітна спеціалізація ППРС /курортно-оздоровча, оздоровча, спортивно-туристська, водноспортивна, рибальсько-мисливська тощо.

В рекреаційному природокористуванні Запорізького краю особливе місце займає Каховське водосховище. З одного боку, як місце короткочасного відпочинку воно користується великою популярністю у міських жителів, тому що на фоні господарського-опанованих приміських територій володіє багатьма привабливими для рекреантів якостями. З іншої - це головне джерело водозабезпечення міст з точки зору санітарних вимог може несприятливо відбитися на якості води.

Береги Каховського водосховища використовують як для організованого, так і неорганізованого відпочинку. Особливу увагу необхідно приділити неорганізованим рекреантам. В силу неорганізованого використання прибережної території найбільш інтенсивно руйнується природний комплекс. Розміщення неорганізованих рекреантів в межах розглядуваної території в певному ступені відображає її інтегральну оцінку. Чим більше рекреантів на одиницю площі, тим привабливіше місце відпочинку.

Транспортна доступність є одним з головних факторів, що визначають притягання місць позаміського короткочасного відпочинку. Комфортність транспортної доступності здебільшого визначається часом досягнення того чи іншого природного об'єкту, а також інтервалами руху міського транспорту.

Являючи собою великі можливості для короткочасної рекреаційної діяльності жителів міста, природні об'єкти в той час потребують охорони. Для цього розроблені оптимальні та граничні рекреаційні навантаження на ландшафти. Наявність подібних норм полегшує планування їх раціонального використання.

The features of formation and functioning of the suburban territorial – recreative systems are considered in this article. They are formed in zone of influence of cities. They are developed on the basis of recreative resources. They are separate natural and artificial formations (forested tracks, gardens and parks, coasts of canals, rivers and reservoirs near the city border) where there can be found separate recreative enterprises.